

ROZHOVOR (nielen...) o Balkáne a nacionalizme s historikom Milanom Soviljom

Milan Sovilj

Mgr. Milan Sovilj, Ph.D. (*1981) je srbský historik špecializujúci sa na juhoslovansko-československé vzťahy.¹ Vyštudoval históriu na Filozofickej fakulte Univerzity v Belehrade (2005), nasledovalo magisterské štúdium na Katedre pre dejiny Juhooslávie Filozofickej fakulty Univerzity v Belehrade (2008). Doktorát získal

v roku 2015 na Ústave svetových dejín Filozofickej fakulty Univerzity Karlovy. Momentálne pôsobí ako odborný asistent na Historickom ústave Filozofickej fakulty Univerzity Hradec Králové, výskumný pracovník Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a v rámci Ústavu světových dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy ako odborný pracovník (projekt GA ČR) a vedecký pracovník (projekt KREAS).

Pochádzaš zo Srbska (mesta Valjevo) – pociťoval si niekedy nacionalistické pnutie v rodine, resp. istú dávku nevráživosti voči nesrbským národom v rámci bývalej Juhooslávie (v rôznych formách – historické stereotypy, politické názory, konfliktné dejiny...)?

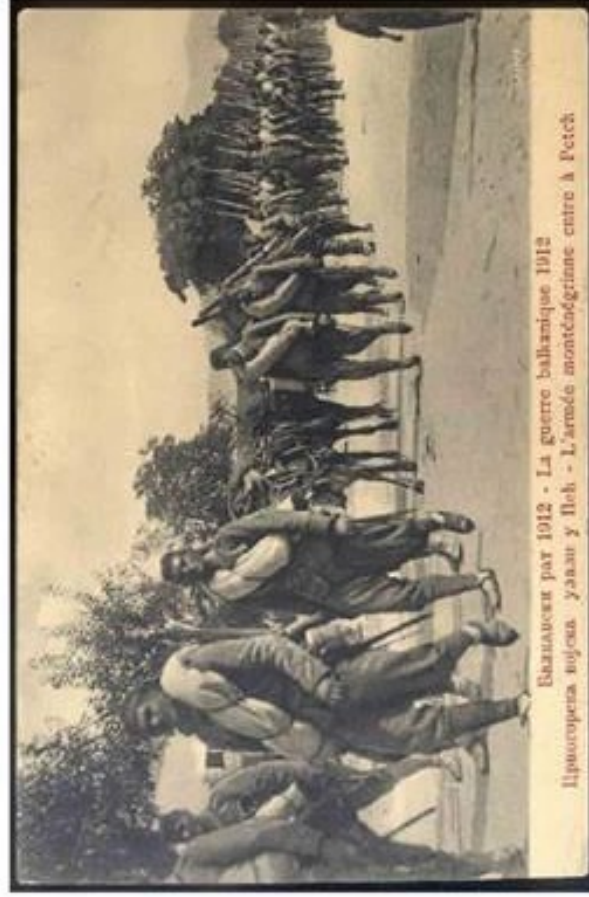
Ne, dokonca ani, kedy napr. vypukly konflikty a občianska vojna v rôznych častiach tehdejší socialistické Jugoslávie. Mluvílo sa očas o jednotlivých osobnostech, hlavne o tehdejších politikoch všetch mažných národnosti, ale ne o nejakom „nepriateľskom“ národe. Ani dedeček, ktorý bojoval za druhé svetové vojny v Ťadách partyzánskych jednotiek a ktorý nemel moc rád Nemecko (čo, vzhľadom k tomu, čo všetchno zažil za vojky, bylo i pochopitelne), nikdy

nemluvil o některém z národů tehdy již prakticky bývalé Jugoslávie jako o „nepřátelském“.

Ako by si porovnal vzájomné vzťahy v rámci česko-slovenského a juhoslovanského prilestoru v historických súvislostach a lch súčas-nú podobu?

Je těžké srovnávat samotné česko-slovenské vztahy s mnohým početnější a různorodější jugoslávskou společností. Všechny zmíněné národy měly do konce první světové války rozdílné osudy. I jejich pozdější vývoj ve 20. století byl odlišný. Vzhledem k tomu, že balkánské území bylo dělinami vystaveno četným konfliktům a válkám víc než středoevropský prostor, lišily se i vzájemné poměry mezi národy jugoslávskými ve srovnání se vztahy mezi Čechy a Slováky v Československu. Koneckonců mezi Čechy a Slováky nikdy nevznikl konflikt, který by vedl takovému rozdělení, k jakému došlo mezi národy bývalé Jugoslávie začátkem devadesátých let 20. století. Řekl bych, že v dnešní době mají Češi a Slováci možná nejlepší vzájemné vztahy než kdykoliv v minulosti. Něco takového se o lidech v Srbsku, Chorvatsku, nebo v Bosně a Hercegovině říci nemůže.

1 Výberová bibliografía: U potraži za nedostupnim, Jugoslávsko-českoslovačke kulturne veze 1945 – 1949, Beograd, Institut za noviju istoriju Srbije 2012, 255 s. ISBN 978-86-7005-098-3. Československo-jugoslávské vztahy v letech 1939 – 1941: od zániku Československé republiky do okupace Království Jugoslávie, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2016, 350 s. ISBN 978-80-7308-686-2. Srbsko-chorvatské vztahy v reálných rozpadu Československa v roce 1939. In: VIII. ročník studentské konference o Balkáně, Praha 2013, s. 14 – 25. Otázka identity Čechů a Slováků v Jugoslávě v letech 1939 – 1941. In: Slovanský přehled, ročník 100, 2/2014, Praha 2014, s. 297 – 322. Československá účast v Jugoslávě během německého útoku v dubnu 1941. In: Jilčný rok 1941 v československém doměm a zahraničním odboj, Praha 2012, s. 59 – 67. Reflexe události v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939 – 1941 v jugoslávském tisku a prostřednictvím politické elity. In: Slovanský přehled, ročník 98, 3 – 4/2012, Praha 2012, s. 321 – 341. Československá emigrace v Jugoslávě na začátku druhé světové války. In: Odkazujem boľvam. Pcta historického remesu Jozefa Jablovačského, ed. Norbert Krmeč, Marek Šyrný a kolektív, Bratislava – Baroká Bystřica 2013, s. 28 – 48. Hledání vhodného spojení: konec slovensko-jugoslávských vztahů a navázání styků mezi Slovenským státem a Nezávislým státem Chorvatsko v roce 1941. In: Historický časopis, 66, 2/2018, s. 289 – 310.

Балкански пар 1912 - 1. Југословенска војска
L'armée monténégrienne entre à Peča

Príchod černo-horských vojsk do Peči (niekdajšieho centra srbského patriarchy),
1. balkánska vojna.

Franjo Tuđman, Slobodan Milošević a Alija Izetbegović. Daytonská dohoda 1995.

Otázkou však je, jak dalece je jednotlivec v dnešní České republice nebo na Slovensku spokojen s aktuální politickou situací. Důvody k „národnostní“ nespokojenosti kvůli „druhé straně“ však již prakticky neexistují. V „jugoslávském“ případě, tedy na území bývalé Jugoslávie, je situace jiná. Zase záleží na tom, z jakého úhlu pohledu, kdo hodnotí minulost. V dnešní době (převážně mimo Srbsko) se mezinárodní Jugoslávie (Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, od roku 1929 Království Jugoslávie) spíše hodnotí jako stát, ve kterém měli občané srbské národnosti lepší pozici než např. Chorvatů či Slovinců. Myslím si, že o takové postavení usilovali především politici srbské národnosti, protože považovali vznik jugoslávského státu v roce 1918 hlavně za „své dílo“. Nároky na více moci zakládali také na faktu, že Království Srbsko přišlo za první světové války o obrovský počet svých obyvatel (prakticky každý třetí muž válku nepřežil). Mezinárodní Jugoslávie byla také velmi heterogenním státem nejen kvůli národnostní otázce, ale z mnoha jiných všemožných aspektů. Podobně jako tehdejší jugoslávský stát začala i meziválečné Československo mnohé národnostní problémy z bývalé Rakousko-Uherské monarchie. Druhá světová válka pro všechny tyto národy, jak na území bývalého státu jugoslávského, tak na teritoriu Protektorátu Čechy a Morava, stejně jako ve Slovenském státě, přinesla další problémy splaté s národnostními otázkami, které byly zvlášť v jugoslávském případě velmi bolestivé. Některé důsledky druhé světové války jsou ve veřejném

diskursu pořád přítomny a bohužel velmi ovlivňují např. srbsko-chorvatské vztahy a do značné míry zvyšují nacionalismus.

Ako by si stručne zhodnotil vývoj nacionalistických koncepcí balkánských národov v dejinách (formovane napr. „velkých myšlienok“) – príčiny a dôsledky na súčasnosť?

Jako historik jsem se nikdy přímo nezabýval zkoumáním rozličných tzv. nacionalistických koncepcí v dějinách balkánských národů. Myslím si, že za posledních dvacet pět let dostaly některé takové myšlenky úplně jinou konotaci

a především význam, než jaké měly v době svého vzniku.

V povojnovom Československu a Juhoslávii sa budovala istá forma juhoslovanskej a československej spolupatričnosti – aké odlišnosti, resp. paralely by si videl?

V otázkách národnostních a spolupatričnosti ke státu se mi zdá, že co platilo v socialistické Jugoslávii, se lišilo od toho, co bylo realitou v socialistickém Československu. Na rozdíl od meziválečného období, kdy se prakticky v Jugoslávii mluvilo hlavně o třech národech, tedy o Srbech, Chorvatech a Slovincích, dostávaly po roce 1945 postupně důležitější úlohu i jiné národy jugoslávské společnosti. Představa o „jugoslávském národu“ nebyla jen prázdňé slovo. Otázkou však je, jak moc se např. občan chorvatské národnosti tehdy cítil nejřív jugoslávцем a až potom Chorvatem. Dalo by se říci, že události zvlášť po roce 1991 ukázaly, že se státem, ve kterém žilo, se víc ztotožňovalo obyvatelstvo srbské, černohorské, a částečně makedonské i muslimské. Myslím si, že v Československu nebyly tak silné pokusy budovat jednotný národ jako v Jugoslávii. A to bez ohledu, že se postavení slovenského národa v socialistickém Československu lišilo, a řekli bych také zlepšilo od jeho postavení za první československé republiky.

Občianska vojna v Bosne. Zničený minaret.

1577. Most Mehmed-paše Sokolovića. Pýcha osmanskéj architektúry na území Bosny, UNESCO (na dobovej pohľadnici).

Ako hodnotíš súčasné tendencie v rámci vzťahov krajín bývalej Juhoslávie a kde by si videl možnú eskaláciu národnostného napätia?

Pokud se jedná o politickú situáciu, dokonca i o ekonomickú, nevidím moc pozitívneho ani nadějného. Nevnímám ani vôľu vedoucích politiků různých států bývalé Jugoslávie, aby se aktuální situace nějak zlepšila. Domnívám se, že v dnešní době hraje nacionalismus zase veľkou roli. Koneckonců, současní jednotliví politici, kteří jsou dnes v zemích bývalé Jugoslávie u moci, hráli své politické role již před více než pětadvaceti lety, kdy konflikty probíhaly. Tehdy jejich politické kariéry začínaly. V době, kdy se už v Jugoslávii rozhořovaly a planuly konflikty, kdy se „válečné ohnisko“ rozšiřovalo, byla u moci také většina aktuálních vládnoucích stran. V dnešní době pochopitelně všichni títo politici tvrdí, že usluží o mír v regionu, a především o stabilitu ve svých státech. Nemám ale pocit, že tímto směrem své země vedou. Převážně těžké ekonomické podmínky ještě víc takový nejistý stav podporují.

Je Balkán stále tým „sudom pušného prachu“, ako bol býval v minulosti označovaný?

Obávám se, že ano. Možná ně v takové podobě jako před skoro třiceti lety, ale zůstala spousta problémů, které se prakticky nedají jednoduše vyřešit. Většina politiků dokonce mluví o jistém kompromisu, ale obávám se, že v jejich slovníku, význam kompromisního řešení znamená, že „druhá strana“ by měla akceptovat všechny požadavky „první strany“ a obráceně. Na vytvoření tako-

vé situace na balkánském poloostrově a zvláště na bývalém jugoslávském území se podílely také jednotlivé evropské státy, bezpochyby i USA. Způsob, jak se tyto země snažily „pomoci“ různým politikům a státům se dá bohužel vycítit do dneška. Obávám se, že by právě nevyřešené otázky vnitřních poměrů v Bosně a Hercegovině mohly být ohniskem nových problémů. Mohlo by to platit i pro mnohé stále nevyřešené otázky ve vztazích mezi jednotlivými národy, které obývají části Černé Hory, západní a severní Makedonie, jižní části Srbska, včetně Kosova a Metochie. Poslední události v Řecku z ledna 2019 – demonstrace části řecké společnosti proti akceptování dohody mezi Řeckem a Makedonií o novému názvu makedonského státu, ukazují, že minulost je pořád silnějším argumentem než jakákoli společná budoucnost. I občasné zprávy o zatčených chorvatských rybářích slovinskou policií v Píranském zálivu potvrzují, že, byť jinak než v jiných částech bývalé Jugoslávie, ani mezi Slovinskem a Chorvatskem, členy EU, není vše vyřešeno. Nejen z těchto důvodů, se obávám, že balkánský „sud střelného prachu“ je pořád činný a že občasný kouř je jen varováním, že ho dokonce malá jiskerka může proměnit v nebezpečnou sopku.

Zhovárál sa Miroš Melichárek.

Turecké jednotky vchádzajú do Smyrny. Grécko-turecká vojna.